

Ingrid Almqvist
EparIT
Uppsala universitet
ingrid.almqvist@lingfil.uu.se

Anförande på symposiet till Anna Sågvall Hein 5.6.2008.

Språk och teknik: Möte mellan två världar

Med anledning av dagen tänkte jag reflektera lite över det samarbete som Anna och jag hade under en räkka av år och kanske också inflika en och annan iakttagelse om relationen språk och teknik och även om förhållandet mellan universitet och näringsliv som mina vistelser i dessa båda världar föranlett.

Min första kontakt med Anna var hösten 1995. Jag var nyanställd på Scania. För dem som inte är så väldigt intresserade av bilar, så är Scania ett av de världsledande företagen inom lastbilstillverkning och finns i Södertälje. Jag hade precis lämnat universitetsvärlden efter 15 år med undervisning och forskning på Finska institutionen i Stockholm för att söka nya världar och utmaningar (bild 1).

Scania hade redan inlett ett samarbete med Anna och institutionen för datorlingvistik som hade resulterat i en flerspråkig databas med fordonstermer, Multerm, extraherade ur en del av den extensiva underhållsinformationen som finns för lastbil och buss.

Det var början på ett samarbete som kom att pågå under en räkka av år. Vi utvecklade tillsammans en språkgranskare, Scania Checker som den kom att kallas, för den svenskspråkiga serviceinformationen. I ett senare Vinnova-projekt samarbetade vi också kring ett maskinöversättningssystem för svenska-engelska.

Jag var den första språkvetaren som Scania anställde och gick omkring som ett levande bevis för att den högste chefen på min avdelning hade lyckats få till en tjänst som inte hade tekniskt innehåll. Jag misstänker att Anna hade ett finger med i spelet för att få till den tjänsten. I parentes kan jag också nämna att jag långt senare fick reda på att Volvo också kom att rekrytera en person med liknande uppgifter som mina av den anledningen att "har Scania så måste Volvo ha". Så kanske är det så att Anna även har varit viktig för fordonsindustrins kompetenslyft inom språkområdet.

Mina uppgifter var förutom traditionellt språkstöd till de avdelningar som tog fram serviceinformationen också att vara kvalitetsansvarig för översättningen av serviceinformationen och, som det stod mot slutet av min befattningsbeskrivning, ta fram ett maskinöversättningssystem. Ja, det sista framkallar, som väntat, en del leenden i den här församlingen. Jag kan säga att jag log också när jag hörde det, men lite mer nervöst.

Utan att vara datorlingvist insåg jag att det nog inte skulle låta sig göra så där i en handvändning, och definitivt inte av några enstaka personer vid sidan av en lång lista med andra uppgifter. (Men jag tror vi kom ganska långt ändå och jag vet att arbetet med det fortsätter.)

Projektarbetet löpte på vid sidan av alla andra uppgifter på båda håll. Jag är inte rätt person att sammanfatta de erfarenheter som Anna och hennes medarbetare drog av detta projekt men jag tror mig veta att man bl.a. fick gott om tillfällen att förfina metoderna för extraktion och parallellställning av korpusar. Annas insatser på datorlingvistikens områden kommer att belysas bättre i andra inlägg idag så jag gör nog bäst i att i stället uppehålla mig vid min del i arbetet.

Men under de här åren hade vi förstås anledning till många mejlkontakter, telefonsamtal och en del möten. Vägen från start till mål var inte helt komplikationsfri och fanns definitivt inte utstakad på förhand. Det är nog riktigt att säga att Anna och jag fick vara både tolkar och översättare inåt mot våra egna organisationer och hitta ett arbetssätt som kunde passa både universitetet och företaget samtidigt som det höll uppdragsgivare och chefer lugna och gynnade båda parter. Det var här jag kom att notera Annas förmåga att hålla sig lugn och saklig även i mer frustrerande situationer.

Bara vid några tillfällen har jag anat något i luften som i konversationsanalytiska termer skulle befinna sig i det där svårbedömda gränslandskapet mellan en utandning och en suck. I det här sammanhanget vill jag passa på och be om ursäkt för att jag ringde precis när Kajsa Bergqvist skulle göra det där avgörande hoppet. Jag har med åren blivit mer sportintresserad och vet numera när de stora mästerskapen går.

Men tillbaka till arbetet med språkgranskaren. Min uppgift var att tala om hur Scania ville att språkgranskaren skulle fungera och vilka godkända "ord" den skulle innehålla.

Det var en grannliga uppgift i ett företag där man pratar om *rätt cost* och inte menar god och näringsriktig föda utan *rätt kostnad* och där *svanhals* anses vara en fullgod benämning för en ledad mikrofon (se bild 2). Kreativiteten bland de anställda yttrade sig också i en vildvuxen terminologi, där det blev min uppgift att försöka minimera antalet synonyma uttryck. För en och samma kontakt hittade jag till exempel fyra olika benämningar: fotkontakt, fotströmställare, golvkontakt och golvströmställare. Som ni själva förstår så fanns ju dessa benämningar i minst lika många varianter på respektive målspråk, vilket gjorde att vi hypotetiskt vid det tillfället hade 4×12 målspråk = 48 benämningar för denna golvkontakt istället för 1×12 målspråk = 12.

Det stod ganska tidigt klart för mig att jag måste jobba parallellt med att få de tänkta användarna att uppskatta ett verktyg som faktiskt skulle komma att begränsa dem i viss mån och samtidigt förstås arbeta på att få acceptans för ett enhetligt språkbruk på företaget. Ur mitt perspektiv var den verkliga utmaningen att få en kommande språkgranskare att passa in i företagets processer och att bli accepterat av användarna. Men den ståndpunkten kunde jag förstås bara inta eftersom jag helt kunde lita på att Anna och hennes medarbetare skulle klara av vad jag svepande kunde referera till som de

”tekniska” problemen. Jag satsade därför på att jobba tätt tillsammans med skribenterna, att grunda en språklig medvetenhet hos dem. Det gick så långt att jag en gång hörde en av skribenterna berätta för en nyanställd om den kommande språkgranskaren med orden ”det är som Jesus, vet du, alla pratar om han, men ingen har sett han”. Kanske var det därför som språkgranskaren, när den släpptes på företaget 2000, mottogs mycket positivt.

Språkgranskaren Scania Checker är, mig veterligen, fortfarande det enda exemplet på en liknande produkt inom fordonsindustrin där man lyckats kombinera datorlingvistik programvara och kunnande med en autentisk, kontrollerad vokabulär.

Vid sidan av arbetet med språkgranskaren hanterade jag språkfrågor av många olika slag. Kollisionen mellan språk- och teknikvärlden, och då tänker jag jag i termer av språk och språkvetenskap kontra teknik och ingenjörskonst blev kanske som allra tydligast i olika IT-system, där språklig information länge hade setts som en bisak och därför inte hade getts utrymme i någon större utsträckning. Många av de viktigaste produktdatasystemen hade t.ex. bara 15 tecken till sitt förfogande för en benämning.

Det genererade beskrivningar som *vä.gaspådr.st.dör*. Det här är ett exempel på den modulinformation som faktiskt utgör grunden för Scantias produktutvecklingsmodell och ekonomiska lönsamhet. Uppbyggnaden av modulinformationen är strategisk för Scania och var därför också säkerhetsklassad information som inte fick skickas utanför Scantias brandväggar utan särskild kryptering. När vi diskuterade hur vi skulle hantera beskrivningar av den här typen säkerhetsmässigt konstaterade en säkerhetsexpert lakoniskt att informationen knappast behövdes krypteras ytterligare när den skickades ut, för vem kan egentligen förstå *vä.gaspådr.st.dör*. Det hindrade emellertid inte att man flera år tidigare hade skickat iväg denna och 3000 likadana på översättning till 15 språk till en kostnad som inte var helt obetydlig.

Det här och liknande exempel på språkanvändning i den dagliga verksamheten fick mig att inse hur viktigt det är med humanistisk och språkvetenskaplig kompetens inom näringslivet, ja arbetslivet överhuvudtaget. Som språkvetare kunde jag helt enkelt tillföra kunskap som inte fanns på ett så teknikdominerat företag som Scania. Det kunde röra sig om för oss så självklara saker att till språk är ett nationellt, regionalt och individuellt fenomen och att alla dessa nivåer måste beaktas i beslut som handlar om språkfrågor för att resultatet ska bli lyckat. Problemen människa – dator-interaktion har jag redan nämnt. Likaså fanns det till exempel en förenklad syn på användningen av engelska såsom koncernspråk som behövde genomlysas för att man skulle komma tillrätta med ett antal problem.

När jag gått mellan universitetsvärld och näringsliv har det slagit mig hur lite man vet om varandras verksamheter och hur många förutfattade meningar det finns på båda sidor.

Se bild 3 och 4

Teknikern/näringslivet: eremit, SLOW, konflikt, semester

Akademikern/universitet: hantverk, bråttom, kurvor/lönsamhet, fängelse

Min fasta övertygelse är, inte överraskande, att en ökad kunskap om varandras verksamheter skulle kunna ge båda parter viktiga impulser och utvecklingsmöjligheter utan att för den skull hota kärnan varken i det akademiska livet eller i näringslivet.

Språkgranskaren är ett exempel på ett sådant kunskapsutbyte, tycker jag. För mig är det resultatet av ett givande samarbete med Anna och hennes medarbetare där forskarvärldens perspektiv fick vävas samman på ett konstruktivt med näringslivets nyttoperspektiv i ett möte mellan världar.

Med dessa ord vill jag tacka dig, Anna, för ett intressant och roligt samarbete under årens lopp och också, sist men inte minst, önska dig all lycka och välgång i den nya fas i ditt liv som nu väntar dig i fast förvisning om att du kommer att trampa upp nya stigar och träda in i nya världar (bild 5).

